

йўналиш тараққиёти натижасида шаклланди. Антропоцентрик тилшунослик доирасида инсон тилдан фойдаланувчи мавжудот сифатида тилшуносликнинг предмети деб тан олинди.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается изучение языковых явлений антропоцентрической парадигмой, а также проявление человека в языке и языка в человеке. Антропоцентрическая парадигма сформировалась в результате развития когнитивно-дискурсивного направления лингвистических исследований. В рамках антропоцентрической лингвистики, человек как пользователь языка признаётся предметом языкознания.

SUMMARY

The article deals with the problem of study of linguistic phenomena by the anthropocentric paradigm, as well as the manifestation of a man in a language and language in a man. The anthropocentric paradigm was formed as a result of the development of the cognitive-discursive direction of linguistic research. Within the framework of anthropocentric linguistics, a person as a user of a language is recognized as a subject of linguistics.

ЖАДИДЧИЛИК ДАВРИДА ИККИ ТИЛЛИ ТАРЖИМА ЛУҒАТЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ТАКОМИЛЛАШУВ ЖАРАЁНИ

С.Нормаматов – филология фанлари номзоди

Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети

Таянч сўзлар: адабий меъёр, луғатчилик, таржима луғат, лексикографик тамойил, лексикографик ишора, лексик фонд, генеологик таркиб, изофали конструкция, вариантдош сўзлар, грамматик категория.

Ключевые слова: литературная норма, лексикография, переводческий словарь, лексикографический принцип, лексикографический признак, лексический фонд, генеологическое содержание, изафетская структура, варианты слова, грамматическая категория.

Key words: literary norm, lexicography, translation dictionary, lexicographic principle, lexicographic feature, lexical foundation, geneological content, isafet structure, option words, grammatical category.

Маълумки, ҳар қандай нарсасида, воқеа-ҳодисанинг моҳияти ўзаро қиёсада тўлароқ аниқлашди, унга алоқадор барча хусусиятлар аниқроқ намоён бўлади. Шу нуқтаи назардан, XIX асрнинг охири XX аср бошларидаги, яъни жадиҳчилик давридаги икки тилли таржима луғатларининг яратилиш тамойиллари, уларнинг умумий лексикографик хусусиятларидаги тақомиллашув жараёниларини кўрсатиш мақсадида жадиҳ адиблари Ашуралӣ Зоҳирӣ ҳамда Абдулла Қодирий яратган таржима луғатларини қиёсан таҳлил қилишни лозим топдик.

Ўз даврининг забардаст зиёлилари бўлмиш Ашуралӣ Зоҳирӣ ҳамда Абдулла Қодирийлар тилшуносликнинг лексикография соҳасида ҳам изланишлар олиб боришиб, ўзбек луғатчилиги тарихида икки тилли таржима луғат яратган адиблардан ҳисобланади.

Ашуралӣ Зоҳирӣ 1927 йилда Туркистон Маориф комиссарлиги ҳузуридаги Илмий марказ топшириғига биноан 2 жилдли “Русча-ўзбекча муқаммал луғат” (Тошкент-Самарқанд, 1927 йил) яратади. Тилшунос Т.Тоғаев ўз тадқиқотида А.Зоҳирӣ луғатининг яратилишига сабаб бўлган омиллар, луғат учун асос бўлган манбалар, таржимада сўзлар танлиниши ва йўл қўйилган айрим камчиликлар хусусида батафсил маълумот бериб ўтган [1:132]. Абдулла Қодирий эса 1934 йилда С.Раҳматӣ хаммуаллифлигида “Русча-ўзбекча тўла сўзлик” (Тошкент-Қозон, 1934 йил) номи остида луғат тартиб беради.

Ҳар икки луғат ҳам мавзу-мундарижаси, тузилиш мақсади нуқтаи назаридан бир типдаги, яъни икки тилли таржима луғатлари сирасига қиради, ҳар иккиси ҳам бир даврда, XIX аср охири XX аср бошларидаги жадиҳчилик даврида яратилган, ҳар иккисида ҳам русча сўзларнинг ўша даврдаги ўзбекча вариантлари келтирилган. Бу жиҳатлар луғатларнинг ўзаро муштарак хусусиятларини белгилай олади. Бу икки луғатни бир-бирига муқояса қилишдан кўзланган асосий мақсадимиз, ўзбек луғатчилигининг XIX аср охири XX аср бошларидаги ҳолатини, хусусан, таржима луғатларининг яратилишидаги тақомиллашув жараёниларини, бу масалада жадиҳ адибларининг умуман тилга, қолаверса, луғат яратиш тамойилларига қай даражада ёндашганликлари кўрсатишдир. Шу мақсад йўлида бу икки луғатни қуйидаги мезонлар асосида қиёслашни лозим топдик:

а) Луғатларда берилган изоҳларнинг тили ва тушунарлилик даражаси.

Абдулла Қодирий “Русча - ўзбекча тўла сўзлик”

[2:484] таржима луғатининг “П” ҳарфини тузганлиги боис қиёсада ҳар икки луғатдаги айнан “П” ҳарфи бўйича берилган изоҳларда амалга оширишни белгиладик. Ашуралӣ Зоҳирӣ тузган “Русча-ўзбекча муқаммал луғат”да [3:376] айрим русча сўзларнинг таржимаси қуйидагича: *пагода* – *Ҳиндистон ва Хитойда ибодатхоналар исми*; *пажить* – *пода чиқардирган дала, қир*; *пазиграфия* – *бутун дунё халқи тонийдирган хат-ёзув*; *пакостник* – *ифлос феъллик киши* (РЎМЛ, 376-бет); *палата* – *идора қилиниши маишуратлик, мамлакатларнинг миллат мажлиси*; *панацея* – *ҳамма дардларга даво берадиган дору*; *паника* – *ҳаддан зиёд қўрқиш, бирданига қўрқиш* (РЎМЛ, 378-бет); *перекал* – *офтобнинг энг узоқ жойи*, *қўк гулдураси*, *наҳрларда сой ер*; *перекличка* – *бир-бир чақирши, исми билан чақирши*; *перекоп* – *чуқур, ҳандақ* (РЎМЛ, 376-бет).

Мазкур русча сўзларнинг ўзбекча изоҳи Абдулла Қодирийнинг луғатида қуйидагича берилган: *пагода* – *Ҳинд ва Хитой ибодат хонаси // будларнинг яхши безалган ҳайкали // Ост-ҳинддаги пагода сурати туширилган олтин ва қумуш ақча*; *пажить* – *ўтлоқ, подалик, пода ёйилатургон жой*; *пазиграфия* – *умумга аниқлашлатургон хат, байналмилал ёзув*; *пакостник* – *ифлосчи, бузуқи, мурдор*; *палата* – *миллат мажлиси // сарой // катта уй // маҳкама // касалхона ҳужраси* (РЎТС, 3-бет); *панацея* – *қадим юнонларда ҳамма касалларни тўзататургон илоҳ // ўрта асрда ҳамма касалларни тўзатувчи даво*; *паника* – *ҳаяжон, ваҳима, галаён, ҳурқиш, тўсатдан чўчиш, ола тўполон, тумтарақай* (РЎТС, 14-бет); *перекал* – *гилдираш, юмалаш, қўк гулдураси // куннинг ўрта жойи, меридиан // дарёларнинг саёз жойи*; *перекличка* – *чақирши, исми билан чақирши // йўқлама* (РЎТС, 70-бет).

Кўринадики, бу каби русча сўзларнинг таржимаси Абдулла Қодирийнинг луғатида анча муқаммал, масалан, юқоридаги мисолда А.Зоҳирӣ русча “*пагода*” сўзини “*Ҳиндистон ва Хитойда ибодатхоналар исми*” дея битта маъносини келтираяпти, А.Қодирий эса бу сўзни юқоридаги маъносидан ташқари, “*будларнинг яхши безалган ҳайкали*”, “*Ост-ҳинддаги пагода сурати туширилган олтин ва қумуш ақча*” каби барча маъноларини келтирмоқда. Ёки Абдулла Қодирийнинг “*пажить*” сўзининг таржимасида “*подалик*” сўзини, “*пазиграфия*” сўзининг таржимасида “*байналмилал ёзув*”, “*палата*” сўзининг “*сарой*”, “*катта уй*”, “*маҳкама*”, “*касалхона ҳужраси*” каби маъноларини, “*перекличка*” сўзи таржимасида эса “*йўқлама*”

сўзининг келтириши таржимани анча кенгрок, аниқрок ва тушунарлироқ бўлишини таъминлаган. Айрим русча сўзларнинг таржимасидаги бундай кенгрок тавсифи Абдулла Қодирийнинг *памфлет, палочка, передаривать, передущить, перекоп, патент, пасквиль, пас, пара, панславизм* каби бир қанча сўзлар мисолида ҳам кўришимиз мумкин.

Бундай ҳолатнинг акси, яъни Ашурали Зоҳирий таржимасининг мукамал, ишончлироқ чиккан ўринлари ҳам бор. Масалан: Абдулла Қодирий луғатида русча “*палач*” сўзи “*жаллод*”, “*золим*” тарзида; “*палатка*” сўзи “*чодир*”, “*чодирча*” тарзида; “*пальто*” сўзи “*устки кийим*” деб; “*переклеивать*” сўзи “*янгидан елимламак, барчасини ёпиштирмак*”, “*передовой*” сўзи “*олдинги*”, “*илгариги*” деб таржима қилинган (РЎТС, 53, 54, 69,70-бетлар). Ашурали Зоҳирий тартиб берган луғатда эса русча “*палач*” сўзининг ўзбекчадаги таржимасини “*жаллод*”, “*золим*” сўзлари қаторида ўша давр кенг истеъмолда бўлган “*зиддор*” сўзи билан ҳам келтиради. Шунингдек, “*палатка*” сўзининг таржимасида “*хўйма*” сўзини; “*пальто*” сўзининг таржимасида “*тўн*”, “*суппи*” сўзларини; “*переклеивать*” сўзи таржимасида “*янгидан елимламак*”, “*барчасини ёпиштирмак*” сўзлари қаторида “*саранчалаши*” сўзини; “*передовой*” сўзи таржимасида эса “*олдинги*”, “*илгариги*” сўзлари қаторида “*тараққий тарафдори*” сўзини ҳам келтирганки (РЎМЛ, 376, 377, 378, 381, 388 бетлар), бу ҳолат таржиманинг кенгрок, аниқрок ва ишончлилиги билан А.Қодирийнинг таржимадаги изоҳларидан фарқ қилади. А.Зоҳирий луғатида айрим сўзларнинг нотўғри таржимаси берилган ҳолатлар ҳам учрайди: *петрушка* – *оқ сабзи* (РЎМЛ, 398-бет); *пастернак* – *хуш исли ва шири томирли сабзавот* (РЎМЛ, 381-бет). ЎзРФА Тил ва адабиёт институти томонидан 1984 йилда нашр этилган 2-томли “Русча-ўзбекча луғат”да эса бу сўзларнинг таржимаси қуйидагича берилган: *петрушка* – *кашишсимон кўкат; пастернак* – *ширин илдизли хушбўй ўт* [4:50-55]. Қиёслашларимиз бу каби сўзларнинг Абдулла Қодирий луғатида ҳозирги луғатларда берилган таржималар билан айнан бир хиллигини кўрсатди.

Ҳар икки луғатда берилган русча сўзларнинг ўзбекча таржимасининг генеологик таркибини солиштирсак, таржималарда арабча, форсча лексемаларнинг ҳамда изофали конструкцияларнинг кўплаб ишлатилганлиги А.Зоҳирий тартиб берган луғатда кузатилади. Масалан: *педагог* – *мударрис, муаллим; педагогика* – *усули таълим ва тарбия; пенсия* – *нафақа, ужрат; переводчик* – *таржуман, мутаржим; переговоры* – *мухобара, муқовал; панисламизм* – *иттиҳоди ислом; пеня* – *жазойи нақдий; паж* – *сарой ходими, мактаби ҳарбий талабаси; пансионер* – *доҳилий шогирд, лайлийт талаба; параллелепипед* – *ҳар томони зовийи қоимадан иборат олти тарафлик шакл* (РЎМЛ, 378-397 бетлар) каби.

Ашурали Зоҳирий луғатида ижтимоий-сиёсий мавзуга оид русча ва рус тили орқали ўзлашган сўз ва терминларнинг, жой номларининг таржимасини ўша давр ўзбек тилида удум бўлган талаффуз ва ёзма шакллари орқали келтирилган ҳолатлар ҳам кўп учрайди: *палуба* – *параҳўдларнинг пастки жойи; парламент* – *парломент, маишута; патриций* – *қадими Рўмада нуфузлик, донглик ва давлатлик синф; папа* – *катуликларнинг дин бошлиғи; паспорт* – *бош билат, паспурт; панславизм* – *иславян қавминигина устунликка чиқариш маслағи; папиросник* – *папирусчи; пенни* – *Ангила пули* (РЎМЛ, 378, 381, 382, 394, 399 бетлар) ва бошқалар. Мисоллардаги *параҳўд, парломент, Рўма, катулик, паспурт, иславян, папирусчи, Ангила (Англия)* каби лексемалар ўзлашма сўзларнинг ўша давр ўзбек адабий тилининг талаффуз

ва ёзма меъёрларидаги шакллари.

Абдулла Қодирий тузган “Русча-ўзбекча тўла сўзлик”да эса бу каби ўзлашмалар асл ҳолатида, яъни ҳозирги адабий меъёрдаги шакллари асосида берилган: *палуба* – *параход айвони; папиросник* – *папирос сотувчи, паспортист* – *паспортларни рўйхат қилувчи; папа* – *Рим католик черковининг бошлиғи; пенни* – *4 тийинга тенг инглиз чақаси, Англиянинг омонат кассаси; парламент* – *парламент, қонун чиқарувчи олий орган* (РЎТС, 5, 18, 30, 34, 46-бетлар) ва ҳоказо.

“Русча-ўзбекча тўла сўзлик”да айрим феъллар таржимаси берилишида лексема аниқланган семантик маънони аниқрок тушунтириш мақсадида қавс ичида қисқа мисоллар ҳам келтирилган: *почерпать* – *олмоқ, кўтармак (чўмич билан); пребывание* – *бўлув, бўлинув (бирор жойда); пристроиваться* – *қўйимча бино солинмоқ // ўринлашмоқ (масалан: хизматга); провыт* – *увламоқ, ҳуримак (масалан: ит, бўри)* (РЎТС, 320, 328, 392, 412-бетлар). Бу ҳолат таржимадаги изоҳларнинг тушунарлилиқ даражасининг мукамал бўлишини таъминлашга асосланган ўзига хос усул бўлиб, Ашурали Зоҳирий тартиб берган луғатдаги русча сўзлар таржимасида кузатилмади.

Ҳар икки луғатда ҳам жадид адиблари русча сўзлар таржимасида мумкин қадар ўзбек тилининг ўз ички имкониятларидан фойдаланишга ҳаракат қилганликлари кузатилади.

б) Луғатларда лексикографик ишоралар ҳамда белгилар ёрдамида изоҳлашнинг берилиши.

Ҳар икки луғатдаги лексикографик ишоралар ҳамда белгилар ёрдамида изоҳлашнинг берилишини солиштирав эканмиз, Абдулла Қодирий тартиб берган луғатдаги айрим аҳамиятли, Ашурали Зоҳирий луғатида мавжуд бўлмаган қуйидаги тафовутларни кузатдик:

- рус тилига ўзлашган байналмилал сўз ва терминларнинг талаффузи ва ёзма меъёрларидан ўқувчини кенгрок хабардор қилиш мақсадида ўша сўзларнинг ёзилиш транскрипцияси лотин графикасида алоҳида кўрсатиб ўтилган ва кейин таржимаси берилган: *полиартрит* – *poliartrit*. – *бир вақтда бир неча аъзонинг шамоллаши; полифонизм* – *polifonizm*. – *кўп товушлилик, кўп тонлилик; понч* – *ponc*. – *инглиз халқ театрусининг бош қизқичиси; прецедент* – *pretsedent*. – *ўздан сўнги воқеага ўрнатилган бўларли воқеа; протест* – *protest*. – *этироз, қаноат қилмаслик* (РЎТС, 247, 252, 277, 349, 457-бетлар);

- кўп маъноли ва омоним сўзларнинг ҳар бир маъноси алоҳида-алоҳида келтирилган ва улар орасига (/) белгиси қўйилиб ажратилган. Ашурали Зоҳирийнинг луғатида эса кўп маъноли ва шаклдош сўзларнинг турли маъноларига алоҳида изоҳ берилмаган, вергул (,) билан ажратилган, холос: *памятка* – *эсдалик, хотира // сабоқ, ибрат* (РЎТС, 10-бет); *памятка* – *эсдалик, сим дафтар* (РЎМЛ, 377-бет);

- вариантдош сўзлар изоҳланаётганда “қаранг” сўзи ишлатилган: *помочь* – *қ. помогать, порезать*; – *қ. порезывать; приметка* – *қ. примета; пряменько* – *қ. прямо* (РЎТС, 267, 290, 374, 471-бетлар);

- фан ва техникага оид илмий терминлар таржимаси берилганда қавс ичида фаннинг номи қисқартма тарзида ифода этилган: *прямокрылыс* – *тўғри қанотлилар (зоол.); психоанализ* – *руҳни текшириш (мед.); подмышка* – *қўлтиқ (анат.); проявитель* – *кўрсаткич (физ.)* (РЎТС, 199, 352, 471, 472-бетлар). Айниқса, омоним сўзларнинг маъноларини очишда бу усул жўда қўл келган: *переложение* – *жойини ўзгартирув (мат.) // басталов (мус.), переливание* – *идишдан- идишка қуйув // қон ўтказув (мед.)* (РЎТС 78-бет);

- А.Қодирий луғатда турли ижтимоий соҳага оид сўзлар, терминларнинг таржимасини асосли, тўлақонли

акс эттириш мақсадида айрим ўринларда қўшимча изоҳ сифатида математик формулалар, белги-ишоралардан ҳам унумли фойдаланган. Бу, ўз навбатида, ўқувчининг таржимадаги сўзнинг маъносини осон ва тез тушунишини таъминлаган: *пара – пул, турк майда ақчаси – 1/5 тийинга барабар; параган – маҳак тоши, италия қора мрамори, бир хил йирик матбаа ҳарфи (18-20 пункт); параграф – хона, § - белгиси; насьма – басма – ҳар бириси бир метр узунликдаги 100 та ишдан иборат қалава (10 ливит ип); полтара – бир ярим, 1 1/2* (РЎТС, 19, 20, 35, 257-бетлар);

- яна бир эътиборли жиҳат, “Русча-ўзбекча тўла сўзлик”да рус тилидаги сўзларнинг грамматик категориялари ҳақидаги маълумотларнинг келтирилганлигидир. А.Қодирий таржима қилинаётган айрим сўзларнинг рус тилидаги “грамматик род”, “бирлик ва кўplik” формалари ҳақидаги маълумотларни ҳам лексикографик ишоралар орқали кўрсатишга муваффақ бўлган: *портфель (м) – портфел // министрлик мансаби; поскрёбки (м.мн.) – қиринди, қириндиқ; потёмки (ж.мн.) – қоронгулик, зулмат // зиндон* (РЎТС, 295, 301, 311-бетлар);

Мазкур луғатларнинг лексикографик хусусиятларини ўзаро қиёслаш, луғатларнинг умумий тавсифий белгиларини аниқлаш ҳамда жадид давридаги икки тилли таржима луғатларининг юзага келиши ва такомиллаштириш ҳақидаги фикрларимизни қуйидагича умумлаштиришни лозим топдик:

1) Жадидчилик даврида икки тилли, хусусан, русча-ўзбекча таржима луғатларининг ўзбек зиёлиси муаллифлиги остида яратилганларининг дастлабки маърифатпарвар жадид адиби Ашурали Зоҳирийга тегишлидир. Муаллиф мазкур луғат устида анча заҳмат чеккан, бироқ ўз фаолияти давомида луғатчиликнинг, луғатлар яратишнинг назарий ва амалий масалалари билан жиддий шуғулланганлиги боис бу ишни муваффақиятли амалга оширган. Илк таржима луғати бўлганлиги учун унда йўл қўйилган камчиликларни, таржималардаги арабча, форсча ўзлашма сўзларнинг, изофали бирикмаларнинг кўплаб ишлатилганлигини тўғри баҳолаш лозим бўлади. Ўша даврда дастлабки русча-ўзбекча мукаммал таржима луғати сифатида баҳолашиб, унга бошқа туркий халқ учун яратилган таржима луғатининг асос қилиб олинганлиги, луғатчиликнинг назарий ва амалий масалалари, қонуниятлари ҳали тўлалигача шаклланмаганлиги, шунингдек, янги ўзбек адабий тилининг лексик-грамматик меъёрлари энди шаклланаётган бир даврда яратилганлиги луғатдаги бундай камчилик ва нуқсонларни келтириб чиқариши табиий эди;

2) бунгача рус турколог олимлари, рус давлат хизмати вакиллари ва бошқа туркий халқлар лексикографиясида яратилган таржима луғатлари “Русча-ўзбекча мукаммал луғат” учун асос вазифасини ўтаган. Лекин А.Зоҳирий луғат тартиб беришда уларга шунчаки эргашмай, ўзбек тилининг миллий

хусусиятларини, шаклланаётган янги ўзбек адабий тилининг меъёрларини эътиборга олган. Шу сабабли ҳам русча сўзларнинг ўзбекча муқобилларини беришда кенг ўқувчилар оммаси манфаатини ўйлаб луғатга жонли халқ тилидан кўплаб сўз ва ибораларни киритган;

3) Ашурали Зоҳирий тартиб берган луғатда “П” ҳарфи бўйича таржимада берилган сўзликнинг умумий миқдори 7000 мингдан ортқ бўлса, Абдулла Қодирий луғатида бу миқдор 11000 ни ташкил қилади. Бу ҳолатни шу нарса билан изоҳлаш мумкинки, Ашурали Зоҳирий ўз луғатидаги сўзликни, юқорида таъкидлаганимиздек, Султон Раҳмонқули ва Абдурахмон Карамлар томонидан яратилган “Русча-татарча мукаммал луғат” (Қозон, “Аср” босмахонаси, 1920 йил.) дан олган. Бунда татар тили учун характерли бўлган, ўзбек тили учун аҳамиятли бўлмаган сўз ва иборалар муаллиф томонидан тушириб қолдирилган. Шунингдек, А.Зоҳирий “Русча-ўзбекча мукаммал луғат” (2 жилдли, Тошкент-Самарқанд) ни 1927 йилда тузган, “Русча-ўзбекча тўла сўзлик” (2-жилд, 34 минг сўз, Тошкент-Қозон) эса Абдулла Қодирий ва С.Раҳматийлар томонидан 1934 йилда нашр этилган. Орадаги етти йиллик вақт мобайнида ўзбек тилининг умумий лексик фондидаги ўзгаришлар, терминологик лексикадаги, ўзбекча сўзлар семантикасидаги силжишлар ва русча сўзларнинг ижтимоий ҳаётга кенг кириб келиши ва уларни тушунишга бўлган эҳтиёжнинг ортиши бундай миқдорий тафовутни келтириб чиқарган, дейиш мумкин;

4) мазкур даврда икки тилли таржима луғатларининг такомиллашиб бориш жараёни ўзаро қиёсда янада тўлароқ намоён бўлди. Абдулла Қодирий ва С.Раҳматийлар томонидан 1934 йилда нашр этилган “Русча-ўзбекча тўла сўзлик” (2-жилд, 34 минг сўз, Тошкент-Қозон) таржимада берилган сўзликнинг миқдори, ундаги изоҳларнинг тушунарлилик даражаси ҳамда ҳозирги икки тилли таржима луғатларига хос бўлган лексикографик ишоралардан самарали фойдаланганлик нуқтаи назаридан ўша даврдаги бошқа луғатлардан такомиллашганлиги билан ажралиб туради. Бу эса, ўз-ўзидан, ўзбек луғатчилигининг тадрижий ривожланиш босқичларида жадид адибларининг ҳам муносиб ўрни борлигини белгилай олади;

5) ўз навбатида, Абдулла Қодирийнинг луғатчилик фаолиятида, у яратган луғатнинг мукаммаллигини таъминлашда бошқа луғатлар қаторида Ашурали Зоҳирийнинг “Русча-ўзбекча мукаммал луғат”и ҳам муҳим роль ўйнаган. А.Қодирий А.Зоҳирийнинг мазкур луғати билан яқиндан танишган, асосий андазани шу луғатдан олган, шунинг баробарида, ўз луғати устида ишлаб, унда йўл қўйилган камчиликларни тузатган, ўз луғатидаги лексикографик тамойилларнинг мукаммаллигини таъминлашга эришган.

Адабиётлар

1. Тоғаев Т. Ашурали Зоҳирийнинг тилшунослик мероси. Филология фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертация. -Т.: 2004. 132-б.
2. Қодирий А., Раҳматий С. “Русча-ўзбекча тўла сўзлик” II-жилд, П-Я ҳарфлари. “Ўздавнашр”, -Тошкент-Қозон: 1934, 484-б. Кейинги ўринларда РЎТС деб қисқартирилди ва олинган мисолларнинг саҳифаси кўрсатилди.
3. Зоҳирий А. “Русча-ўзбекча мукаммал луғат” II -жилд, -Тошкент-Самарқанд: 1927 йил, 376-бет. Кейинги ўринларда РЎМЛ деб қисқартирилди ва олинган мисолларнинг саҳифаси кўрсатилди.
4. “Русча-ўзбекча луғат”, II- том. -Тошкент: “Ўзбек совет энциклопедияси Бош редакцияси”, 1984, 50-55-б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада жадид даври икки тилли таржима луғатларининг умумий лексикографик хусусиятлари, улардаги луғат тузиш тамойилларининг такомиллашув жараёни Ашурали Зоҳирий ҳамда Абдулла Қодирий яратган луғатлар мисолида илмий таҳлил қилинган.

РЕЗЮМЕ

В статье научно проанализированы общие лексикографические особенности двуязычных переводческих словарей и процесса совершенствования принципов их составления периода джадидов на примере созданных глоссариев Ашурали Захири и Абдуллы Кадири.

SUMMARY

The author of the article scientifically analyzes the general lexicographical features of the Jadid-era bilingual translation dictionaries and the process of improving the principles of their compilation in the examples of glossaries created by Ashurali Zahiri and Abdulla Qodiriy.